

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2000 m. vasario 12 d.

Nr. 31 (7)

Saturday supplement February 12, 2000

No. 31 (7)

Kazys Bradūnas

PAMOKYKIT IR MUS

Martyno Mažvydo pamokose
Sušneko pirmą kartą lietuviškai
Ir jau Tolminkiemis su Donelaičiu
Kalbėjot klasikinę kalbą.
Paskui, despotų gaudomos ir žudomos,
Subėgot į „Pavasario balsus“ ir „Pragiedrulių“.
O Putino, Krėvės ir Aisčio rankose
Spindėjot auksu, gintaru ir ašarom.
O, mūsų geros, brangios raidės,
Dabar po visą žemę išbarstytos,
Pamokykit ir mus jon atsiguoti
Lygiai, ramiai, prasmingai,
Kaip jūs į knygų puslapius.

ŠIMTMEČIŲ ŪGIAI

Tavo rūbas, tėvyne,
Apšlakstytas krauju.
Tavo karūnoj gruzda
Vietoj rubinų
Kraujo lašai.
Ir tu sėdi ant Kryžių kalno
Karališkam sosto kančios,
Kur lig žemės tau nusilenkia
Ateitį atnešusi Istorija —
Ir iš nukirsto kryžiaus helmo
Lapoją šimtmečių ūgiai.

PRISIKĖLIMO APEIGOS

Tavęs neužkasiau
Į sausą kopų smėlį
Rankom nuogom. —
Girdi —
Tai skambina varpeliai vyturėlių
Prisikėlimo apeigom.

O, neaprepiama pavasario erdvė,
Žvaigždynais nurasoję vakarai!
Jau plyšta kevalo žievė,
Ir plūptelėja, lyg liepsnos, pumpurai,
Nudeginę pirtus,
Šaltus pirtus mirties.
O tu rankas ištiesk! —

Žeriu nuo tavo karsto
Gimtinės žemės saują,
Uzpiltą per anksti.
Kelkis! —
Kūną ir kraują
Saulė atnašauja,
Kad būtum vėl jauna,
Kad būtum vėl šaisti.

TAUTOS AUTOPORETETO ESKIZAS

Aš — tavin išaknijus tauta,
Ne klajoklių gentis.
Aš istorijos neišrauta,
Man tik žaizdos mirties.

Ne liepsnojanti stepių žolė,
Aš — ledinė šiaurės gele.

Pūstelta Dievo kvapu,
Į milijonus trupų

Ir lydausi vėl širdimi —
Mane tu užgimęs imi.

Lietuvos nepriklausomybės paskelbimas 1918 m. vasario 16 d. Nepriklausomybės paskelbimo akto skaito dr. Jonas Basanavičius. Dail. Petro Kalpoko pieštas paveikslas.

Tėvynės meilės pavyzdys

Virginija Paplauskienė

Gyvenimo vilnys nuneša į užmarštį daugelį vardų. Istorijoje dažnai minimi žymūs vardai, bet reikia atminti, kad ne vien jų dėka pasiekta laisvė, atgauta lietuvių kalba, lietuviškas žodis. Žmonės, kurie budo prie Lietuvos atgimimo lopšio, rūpinosi, puoselėjo ir saugojo ją, turi būti žinomi. Dirbdami ir aukodami savo gyvenimus tėvynei Lietuvai negalvojo apie išamžinimą ar atlygį. Dirbo vedami vienos minties — Vardan tos Lietuvos...

Nužerkime užmaršties dulkes nuo vienos kilnios asmenybės, tauraus žmogaus. Juozas Bagdonas (Bagdonavičius) — varpininkas, gydytojas, profesorius, dėstytojas, visuomenės veikėjas, publicistas, žurnalistas. Artimas Vincas Kudirkos bendražygis. Pragventas ilgas, turiningas, turtingas gyvenimas ir palikti gražūs, brandūs kultūrinio, visuomeninio, mokslinio darbo pėdsakai.

J. Bagdonas gimė 1866 m. balandžio 6 d. Vilkaviškio apskrityje, Kybartų valsčiuje, Slibinų kaime. Pradinis mokslus baigė Naumiestio pradinėje mokykloje, vėliau baigė Marijampolės gimnaziją. Budamas gabus ir siekdamas mokslo aukštumų, įstoja į Varšuvos universiteto medicinos fakultetą, vėliau persikelia studijuoti į Maskvą. Studentaudamas Varšuvoje, įsijungia į visuomeninę veiklą. Jam rūpėjo Lietuvos reikalai, dalyvauja „Varpo“ steigiamuosiuose susirinkimuose, varpininkų suvažiavimuose. Tada ir buvo sumanyta leisti literatūros, politikos ir mokslo laikraštį, kuris teiktų šviesą inteligentiškai ir kaimo visuomenei. J. Bagdonas pirmasis straipsnis pasirodė „Aušroje“ 1886 metais Kvietaičio slapyvardžiu. Persikėlus studijuoti į Maskvą, jis vėl įsijungia į slaptos lietuvių studentų draugijos teisinį ir ekonominių mokslų sekcijos darbą. Pradedant intensyviau bendradarbiauti „Varpe“, pasirašinėja Sidaro slapyvardžiu. Sekmingai baigęs mokslus, grįžta į

Kudirkos Naumiestį, užsiima gydytojo praktika. Nuo 1892-1899 m. artimai bendrauja su Vincu Kudirka. Abu sprendžia „Varpo“ leidimo problemas. O, mirus V. Kudirkai, perima redagavimą. „Varpas“ tampa jo svarbia gyvenimo ašim. Vėliau, viename iš savo straipsnių J. Bagdonas rašo: „Su senuoju Varpu aš esu susigijęs nuo jo užgimimo dienų ligi negalvojo apie išamžinimą ar atlygį. Dirbo vedami vienos minties — Vardan tos Lietuvos...“

Jis rėpė laisvę ir net gyvybę... J. Bagdonas viename savo straipsnių apie „Varpo“ reikšmę rašo: „Varpininkai su savo talkininkais per 17 metų įstatė Lietuvą į demokratinį kelią, kuris tik toliau privedė šalį prie nepriklausomybės...“

Jis rėpė laisvę ir net gyvybę... J. Bagdonas viename savo straipsnių apie „Varpo“ reikšmę rašo: „Varpininkai su savo talkininkais per 17 metų įstatė Lietuvą į demokratinį kelią, kuris tik toliau privedė šalį prie nepriklausomybės...“

Jis rėpė laisvę ir net gyvybę... J. Bagdonas viename savo straipsnių apie „Varpo“ reikšmę rašo: „Varpininkai su savo talkininkais per 17 metų įstatė Lietuvą į demokratinį kelią, kuris tik toliau privedė šalį prie nepriklausomybės...“

Jis rėpė laisvę ir net gyvybę... J. Bagdonas viename savo straipsnių apie „Varpo“ reikšmę rašo: „Varpininkai su savo talkininkais per 17 metų įstatė Lietuvą į demokratinį kelią, kuris tik toliau privedė šalį prie nepriklausomybės...“

Jis rėpė laisvę ir net gyvybę... J. Bagdonas viename savo straipsnių apie „Varpo“ reikšmę rašo: „Varpininkai su savo talkininkais per 17 metų įstatė Lietuvą į demokratinį kelią, kuris tik toliau privedė šalį prie nepriklausomybės...“

Jis rėpė laisvę ir net gyvybę... J. Bagdonas viename savo straipsnių apie „Varpo“ reikšmę rašo: „Varpininkai su savo talkininkais per 17 metų įstatė Lietuvą į demokratinį kelią, kuris tik toliau privedė šalį prie nepriklausomybės...“

gydytojo praktika, taip pat iščia bendradarbiavo Vilniaus žiniose. 1905 metais jis išspausdina politinių brošiūrų ir atšaukimų — „Broliai Lietuviai, Penkiolikai metų suokakus, Šventojo caro valdžia, Iš revoliucinio judėjimo, Kur dingsta mūsų sudėti mokesčiai. Pagaliau 1906 m. sugrįžta į Lietuvą, bendradarbiauja spaudoje ir dalyvauja politinėje veikloje. 1907 metais dėl pažiūrų skirtumo išpartinės veiklos pasitraukė, bendradarbiavo „Šviesoje, Vilnyje, Lituvoje“.

Jo gydytojo praktika taip pat plati. Reiktų atsiminti, kad jis vienas pirmųjų nustatė Vincui Kudirkai džiovos diagnozę, rūpinosi juo 1914 m., kaip gydytojas, buvo paimtas į rusų kariuomenę, paskirtas Vilniaus karo ligoninės vyr. ordinatorium, vėliau su ligonine iškeltas į Maskvą. Dirbdamas gydytojo darbą, jis neapleidžia ir žurnalistinio darbo, bendradarbiauja „Santaroje, Lietuvos balse“.

1918 m. grįžta į Lietuvą, į Naumiestį. Po metų persikelia į Kauną. 1919-1922 m. jis sveikatos departamento direktorius. Tai labai svarbios ir atsakingos pareigos. 1920 metais išleidžia vertimą „Kas reikią žinoti apie džiova“. Juozui Bagdonui rūpėjo mokslo reikalai. Jis aktyviai įsijungia į Aukštųjų mokslų kursų organizavimą Kaune. Oficialus šių kursų atidarymas įvyko 1920 m. sausio 27 d. Kursai buvo daugiausia išlaikomi visuomenės lėšomis. Padėjo ir JAV lietuvių pažangioji visuomenė. (J. Šliūpo pastangomis buvo surinkta daugiau kaip 200,000 auksinų aukų).

Nuo 1922 metų J. Bagdonas Lietuvos universiteto vidaus medicinos katedros ekstraordinarinis profesorius, dėstęs įvadą į mediciną, vidaus ligų polikliniką, bendrąją terapiją. Svarbus faktas tai, kad jis katedros įvadas į vidaus mediciną įkūrėjas ir vadovas (ši katedra įkurta 1922 m. rugsejo 18 d). Metus buvo dekanu. Daugiau nei 13 metų atlikta profesoriavimui, naujų medicinos darbuotojų formavimui ir ugdymui.

Kaune gyvenančios jo mokinės dar ir dabar su meile prisimena savo dėstytoją. E. Miknevičienė pasakoja, kad jo paskaitos buvo įdomios, vaizdingos, jis parinkdavo įdomių pavyzdžių. Kaip žmogus jis buvo draugiškas ir visiems prieinamas, su juo galima buvo pabendrauti įvairiais klausimais. Ypač jai įstrigo jo kalbos paie alkoholio žala žmogaus organizmui.

J. Bagdonas bendradarbiauja medicininėje spaudoje. Atskiromis knygomis išėjo jo įvadas į bendrąją mediciną, 1926 metais: „Iš mūsų kovų ir žygių“ (2 dalys) 1931-1932 m. Kova dviem frontais ir kt.

Jo didelis nuopelnas tai, kad įsteigė ir vadovavo Lietuvos Blaivinimo sąjungai, 1935 m. buvo pirmininku. O taip pat leido ir redagavo žurnalą „Blai-vybė ir Lietuva“. Jis parašė ir išleido keletą atskirų leidinių šia tema. Jis rašo ir medicininėmis temomis. Natūralūs gydymieji vandenys Lietuvoje, Sveikatos reikalų tvarkymas, Dirbtinis pneumothoraxas ir jo panaudojimas, Iš Džiova

sergančių statistikos ir daugeli kitų.

Lietuvos Blaivinimo sąjungos veikla buvo sustabdyta 1940 m. Vokiečių okupacijos metais, kartu su kitais inteligentais, jis rūpinosi kova su girtavimu. 1942 m. Blaivinimo sąjungos veikla vėl atnaujinta. 1943 m. išėjo žurnalas „Darbas ir sveikata“. Jo atsakingu redaktoriumi buvo J. Bagdonas. Lietuvos Blaivinimo sąjungos vyriausiąją valdybą sudarė prof. dr. J. Bagdonas (pirmininkas), dr. V. Lašas, dr. V. Vaičiūnas, prof. dr. Gruodis, prof. kunigas Yla, dr. Tupčianskas, mokytojas V. Saladzius, 1942 metais gruodžio 8 d. Kaune buvo atidaryta priešalkoholinė paroda, skirta kovai su naminės degtinės gamyba.

Gyvendamas Kaune, su žmona Ona Jakštaitė augino dvi dukras, rūpinosi jų išmoksline. Mokslas jam buvo šviesa. Užėjus antrajai rusų okupacijai, vėl pajuto grėsmę dėl savęs ir savo šeimos. Kaip ir daugelis Lietuvos inteligentų, buvo priverstas apieiti tėvynę 1944 metais. Gyveno Vienoje, Vokietijoje, Amerikoje. Savo paskutines dienas praleido Cleveland, OH. Mirė 1956 m. birželio 8 dieną. Vykdamas velionio valią, jo palaikai 1979 metais buvo perkelti į Lietuvą. Jis palaidotas šalia artimųjų Kudirkos Naumiestyje.

Juozas Bagdonas gyvenimas ir veikla gali būti daugeliui žmonių pavyzdžiui, kaip gali-menės lėšomis. Padėjo ir JAV lietuvių pažangioji visuomenė. (J. Šliūpo pastangomis buvo surinkta daugiau kaip 200,000 auksinų aukų).

Nuo 1922 metų J. Bagdonas Lietuvos universiteto vidaus medicinos katedros ekstraordinarinis profesorius, dėstęs įvadą į mediciną, vidaus ligų polikliniką, bendrąją terapiją. Svarbus faktas tai, kad jis katedros įvadas į vidaus mediciną įkūrėjas ir vadovas (ši katedra įkurta 1922 m. rugsejo 18 d). Metus buvo dekanu. Daugiau nei 13 metų atlikta profesoriavimui, naujų medicinos darbuotojų formavimui ir ugdymui.

Kaune gyvenančios jo mokinės dar ir dabar su meile prisimena savo dėstytoją. E. Miknevičienė pasakoja, kad jo paskaitos buvo įdomios, vaizdingos, jis parinkdavo įdomių pavyzdžių. Kaip žmogus jis buvo draugiškas ir visiems prieinamas, su juo galima buvo pabendrauti įvairiais klausimais. Ypač jai įstrigo jo kalbos paie alkoholio žala žmogaus organizmui.

J. Bagdonas bendradarbiauja medicininėje spaudoje. Atskiromis knygomis išėjo jo įvadas į bendrąją mediciną, 1926 metais: „Iš mūsų kovų ir žygių“ (2 dalys) 1931-1932 m. Kova dviem frontais ir kt.

Jo didelis nuopelnas tai, kad įsteigė ir vadovavo Lietuvos Blaivinimo sąjungai, 1935 m. buvo pirmininku. O taip pat leido ir redagavo žurnalą „Blai-vybė ir Lietuva“. Jis parašė ir išleido keletą atskirų leidinių šia tema. Jis rašo ir medicininėmis temomis. Natūralūs gydymieji vandenys Lietuvoje, Sveikatos reikalų tvarkymas, Dirbtinis pneumothoraxas ir jo panaudojimas, Iš Džiova

Sėdi J. Bagdonas; jam iš dešinės — dukros Aldona ir Ona; iš kairės — žmona Ona Jakštaitė ir J. Bagdonos dukterėčia Ona Bagdonavičiūtė.

Italų Kultūros instituto atidaryme dalyvavęs Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus (kairėje) ir Italijos ambasadorius Lietuvoje dr. Mario Fugazzola. Nuotr. Audroniaus J. Žygavičiaus

Lietuva — Italija

Algimantas A. Naujokaitis

Lietuvos kultūros priešaušryje

Lietuvių Literatūros ir Tautosakos institute parengtame *Lietuvių rašytojų sąvade* pirmuoju įrašytas Sicilijoje apie 1465 metus gimęs italas Jonas Silvijus Amatus sicilijietis — poetas, filologas, Žygimanto Augusto auklėtojas. Iki mirties gyvenęs Vilniuje, jis parašė mūsų literatūra įėjusius lotyniškų eilėraščių, vadovėlių, kitokių veikalus.

Ne tik šis, bet ir daugelis kitų, su Italija susijusių, vyrų, turėjusių didelę įtaką besiformuojančiai Lietuvos kultūrai ir mokslui buvo paminėti konferencijoje, surengtoje Italų kultūros instituto Vilniuje atidarymo proga. Italijoje daktaro laipsnį įgijęs Pranciškus Skorina išleido Lietuvoje pirmąją knygą, o Abraomas Kulvietis emė vadovauti pirmajai klasikinę kalbų mokyklai. I Vilnių atvykus italo Lorenzo Maggio vadovaujamiems jėzuitams, čia buvo įkurta kolegija, vėliau popiežiaus bule *Dum atenta* išaugusi į akademiją — dabartinę universitetą.

Konferencijoje paminėjus šiuos ir kitus faktus, 1947 m. įkurtos Milano kalbininkų draugijos narys korespondentas prof. Vytautas Ambrazas, Italijos ambasadorius Lietuvoje dr. Mario Fugazzola, kiti prelegentai pabrėžė, kad Lietuvos kultūros priešaušryje atsiradę tamprūs abiejų šalių ryšiai padėjo formuotis Lietuvos literatūrai, mokslui, menams, o ant Romos imperijos pagrindų susiformavusios lotynų kalbos dėka, pasak prof. Eugenijos Ulcinaitės, Lietuva

emė atsikratyti slavų įtakos, integruotis į intelektualią Vakarų Europos erdvę, įrodė savo europietiskumą, nubrėžė svarbiausias gaires humanitarinių procesų raidai iki pat mūsų dienų, Vilniaus vyskupas prof. Jonas Boruta, SJ, konferencijoje pabrėžė, kad didelę įtaką turėjo ir tebeturi Lietuvos jėzuitai — ryšių tarp Romos ir Vilniaus puoselėtojai.

Išviviai istorikai Romoje

Italų kultūros centre vykusiame mokslinėje konferencijoje buvo taip pat prisiminta Italijos parama mūsų kultūrai bei mokslui sunkiais sovietinės okupacijos metais, kai dauguma mokslininkų buvo priversti pasitraukti į Vakarus. Pasak prof. V. Ambrazo, tuomet Romoje susibūrė stiprios lietuvių istorikų jėgos. Vatikano, jėzuitų ir kituose Italijos archyvuose surastų duomenų pagrindu, Zenonas Ivinskis parengė ir išleido monografiją *Šv. Kazimieras, veikalas Merkelis Giedraitis ir jo laikų Lietuva, Lietuvos istorija iki Vytauto Didžiojo mirties*, daugeli studijų, paskelbtų Lietuvos katalikų mokslo akademijos darbuose.

Italijoje itin vaisinga buvo kun. prof. Pauliaus Rabikausko, SJ, mokslinė veikla. Apibendrinęs Romoje atliktų archyvinę tyrimų duomenis, jis parengė ir išleido du pirmuosius, o vėliau kitus svarius *Lietuvos istorijos šaltinių* tomus, užsienio istorikų ir dabar laikomus tokio tipo mokslinių leidinių pavyzdžiu. Romoje kun. P. Rabikauskas taip pat parašė ir paskelbė išties seriją studijų, kuriose pirma

syki tiksliai nustatė ir išsamiai nušvietė Vilniaus Akademijos išteigimo aplinkybes, iškreiptai aiškintas Lietuvoje sovietmečiu išleistuose darbuose. P. Rabikauskas savo darbuose taip pat pateikė tikslų duomenų apie Vilniaus Akademijos rektorius, lietuviškumo apraiškas akademijos gyvenime, apie Motiejų Kazimierą Serbievių, K. Sirvydą ir kitus to meto šviečiuosius. Lietuvos praeities faktai kun. P. Rabikausko darbuose nagrinėjami su plačia Europos istorijos perspektyva, išryškinant ir tiksliai atskleidžiant ryšius su Italijos ir kitų Vakarų šalių kultūriniu gyvenimu. Šiuo atžvilgiu pažymėtinos P. Rabikausko parašytos ir redaguotos Lietuvos krikščionių studijos.

Prof. V. Ambrazas savo pranešime pažymėjo, kad prie lietuvių kalbos archaizmų, tuaniistikos tyrimų ir studijų Italijoje Lietuvos okupacijos metais daug prisidėjo ir monsinjoras dr. Vincas Mincevičius, sukaupęs nepaprastai vertingą su Lietuva susijusių knygų bei žemėlapių kolekciją. Dr. Cesare Grampa iniciatyva buvo parengtos kelios italų monografijos iš Lietuvos Katalikų Bažnyčios istorijos.

Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija tremtyje

Konferencijoje buvo pabrėžta, kad didžiai reikšmingas mokslui ir kultūrai buvo sovietų uždarytos Lietuvos Katalikų mokslo akademijos atkūrimas Romoje 1955 m. Čia įvyko ir pirmasis tremtyje šios akademijos suvažiavimas.

Apie šios akademijos dideles veiklos mastą Italijoje byloja 56 tomų jos narių parengtų ir paskelbtų veikalų, tarp jų K. Avizonio, Z. Ivinskio, A. Salio raštų daugiatomiai rinkiniai. Palyginus vien su Lietuvos Katalikų mokslo akademijos istorikų Romoje paskelbtais veikalais, tikrai apgailėtina atrodo tokie okupuotoje Lietuvoje išleisti darbai kaip *Lietuvos TSR istorija ar Lietuvos TSR istorijos šaltinių* tomų, pažymėti Lietuvos TSR Mokslo akademijos ženklu, kalbėjo prof. V. Ambrazas.

Nuo 1991 m. Lietuvos Katalikų mokslo akademija sekmingai tęsia savo veiklą gimtajame krašte, tačiau jos indėlis, deja, ligi šiol nėra deramai įvertintas. Italų Kultūros instituto surengtoje konferencijoje buvo pažymėta, kad net oficialios Lietuvos mokslo institucijos vis dar bando kurti iškreiptą įvaizdį, esą Lietuvoje yra ne dvi, o tik viena —

okupacijos metais įsteigta Lietuvos Mokslo akademija, kad tik ji viena verta valstybės dėmesio ir paramos, tokiu būdu ignoruojant Lietuvos Katalikų mokslo akademiją.

Italų filologai — baltistikos mokslui

Įdomūs buvo konferencijoje prof. Bonifacio Stundžio nagrinėti tiek ankstyvesni, tiek dabartiniai Italijos filologų darbai baltų kalbotyros srityje, domėjimasis lietuvių kalba ir kultūra.

Dar 1931 m. Italijoje buvo pradėtas leisti pirmasis pasaulio baltistikos periodinis leidinys *Studi Baltici*, o prof. V. Pisani su savo mokiniais 1947 m. įkūrė, dabar plačiai žinomą, Milano kalbininkų draugiją, kurios nariais korespondentais išrinkti ir penki Lietuvos filologai: akademikas V. Mažiulis, profesoriai A. Girdešis, V. Ambrazas, B. Stundžia ir H. Zabulis.

Pasak prof. B. Stundžio, Italijos ir Lietuvos filologų bendra veikla padėjo baltistikai įsiviešinti Italijos akademines erdves. Dar Lietuvai neatgavus nepriklausomybės, Florencijos universitete pradėtas skaityti baltų filologijos kursas, o 1981 m. imta leisti žurnalą *Ponto-Baltica*, išspausdinusi vertingų baltų kalbininkų darbų. Tuos darbus tęsia ir gilina jaunesnės kartos Italijos ir Lietuvos lingvistai. Bene įdomiausias jų — konferencijoje dalyvavęs jaunas Parmos universiteto profesorius Guido Micheli, praktikuojantis Vilniaus universitete, gerai išmokus lietuvių kalbą, apgynęs daktaro disertaciją, skirtą baltų ir indoeuropiečių veiksmažodžio problemoms. G. Micheli darbe atskleista, kad lietuvių kalbos faktai ne vienu atveju yra senoviškesni už senovės indų ir graikų kalbų faktus. Tai rodo lietuvių kalbos archaizmą.

Pastarąjį dešimtmetį G. Micheli dėmesio susilaukė senieji lietuvių raštai, ypač vertimo santykio su originalu problema ir šaltinių paieškos. 1997 m. pasirodė jo parengtas 16 amžiaus lietuvių vertėjo, giesmių eiliuotojo Simono Vaišnio išverstos veikalų *Zemčiuga teologiška* kritinis leidimas. Tai pirmas toks Vaišnio raštų mokslinis leidinys su lygiavertiu lietuvišku ir originalo tekstu. Netrukus turėtų pasirodyti G. Micheli parengtas kritinis M. Mažvydo raštų ir jų šaltinių leidimas, leidykiai jau įteiktas Brekūno giesmės su šaltiniais ir komentarais.

I filologinį, ypač kultūrinį, darbą palinkusi ir G. Micheli žmona — lietuvių Birutė Žindžiūtė, Vilniaus universitete baigusi lietuvių kalbą ir literatūrą su klasikinių kalbų specializacija. Dabar Milano universitete ji dėsto lietuvių kalbą. Vilniuje, Italų kultūros institute surengtoje konferencijoje Birutė Žindžiūtė-Michelinė įdomią paskaitą apie lietuvių dailės, muzikos ir teatro ryšius su Italija.

Plačią vagą baltistikoje daro ir Pisos universiteto profesorius adjunktas Pietro U. Dini. Šis jaunas italas taip pat bemaž metus praktikavosi Vilniaus universiteto Baltų filologijos katedroje. Gerai pramokęs lietuvių kalbos, P. U. Dini emė gilintis į senovinius raštus, įrodė, kad M. Mažvydas savo veikalus vertė ne tik iš lenkų, kaip iki šiol buvo įprasta manyti, bet ir iš lotynų kalbos.

Apžvelgdamas šio mokslininko darbus, prof. B. Stundžia pažymėjo, kad P. U. Dini yra ne tik vienas iš lietuvių kalbos mokslininkų, kuris jau susilaukė pripažinimo ir aprėpia plačią baltistikos problematiką. Spręsti tas problemas padeda ir naujas Italų kultūros institutas, įsikūręs Vilniaus universiteto kaimynystėje, Aliumnato rūmuose. Pasak šio instituto veikloje dalyvaujantį G. Micheli, toliau stiprinami baltistikos centrai Italijoje, lietuvių kalba dėstoma Parmos, Florencijos, Pisos, Milano, kituose universitetuose, tęsiamos Lietuvos istorijos šaltinių paieškos bei tyrimai

Pavasario pasidail...

Prisimintas solistas ir chorvedys V. Verikaitis

Prieš dešimt metų iš Toronto pasivečiuoti atvykęs į Vilnių, staiga mirė solistas ir chorvedys Vaclovas Verikaitis. Paminėti jį, prisiminti V. Verikaitio nuopelnus, užsienio lietuvių tarpe ugdati lietuvišką muzikinę kultūrą, i Meinininkų rūmus (Vilniaus Rotušę) susirinko gausus būrys V. Verikaitio talento gerbėjų, muzikų, chorvedžių, taip pat jį pažinojusių užjūryje, tarp jų Birutė Pukelevičiūtė, į Vilnių neseniai vėl grįžęs Kazys Bradanas su žmona Kazimiera.

Pradėdama atminimo vakarą, muzikologė, knygos *Čikagos lietuvių opera* autorė Jūratė Viliūtė sakė, kad, jei nepaminėtume Vaclovo Verikaitio, būtų epraga mūsų muzikiniame gyvenime.

džia jį pavadino ir atradė. Mat Krokovoje P. U. Dini Jogaicių bibliotekoje aptiko lietuvišką rankraštį Lysijaus *Mažąjį katekizmą*, parašytą 1719 m. Remdamasis šiuo rankraščiu, Engeliš išleido tą katekizmą, bet paties rankraščio mums lietuviams iki tol nebuvo net matę.

Prof. B. Stundžia pažymėjo ir kitą naują bei reikšmingą P. U. Dini darbą — knygą *Baltų kalbos*, kurią užpėrnai išleido Italijos „La Nuova Italia“ leidykla serijoje *Europos kalbos*. Pasak prof. B. Stundžio, italai gali didžiulius tokiu išsamiu baltistikos veikalu, kokio neturi net pačios baltų tautos — lietuviai, latviai. Beje, šis P. U. Dini veikalas jau išverstas į lietuvių kalbą ir tikimasi, kad šiemet bus išleistas.

Prof. B. Stundžio nuomone, tai iš tiesų panoraminis baltų filologijos ir jos istorijos veikalas, kuriame apibendrinti daugybė įvairių kartų bei paradigmu baltistų, tarp jų ir paties autoriaus tyrimai.

Beje, P. U. Dini drauge su Udine universiteto profesoriumi N. Mikhalovu prieš kelis metus pradėjo leisti naują baltistinį žurnalą *Res Balticae*, kuris jau susilaukė pripažinimo ir aprėpia plačią baltistikos problematiką. Spręsti tas problemas padeda ir naujas Italų kultūros institutas, įsikūręs Vilniaus universiteto kaimynystėje, Aliumnato rūmuose. Pasak šio instituto veikloje dalyvaujantį G. Micheli, toliau stiprinami baltistikos centrai Italijoje, lietuvių kalba dėstoma Parmos, Florencijos, Pisos, Milano, kituose universitetuose, tęsiamos Lietuvos istorijos šaltinių paieškos bei tyrimai

J. Viliūtė apžvelgė V. Verikaitio gyvenimą ir veiklą. Jis buvo giedrios pasaulėjaus, nenuilstamos veiklos ir nemažo talento žmogus, sunkiomis sąlygomis puoselėjęs lietuviškos dainos meną.

J. Viliūtė priminė, kad jau pabėgėlių telkiniuose Vokietijoje jis dainavo lietuvių choruose, ansambliuose, vėliau pats juos steigė ir vadovavo, o Kanadoje, baigęs Toronto Muzikos akademiją, susiformavo ir profesionalų muziką, solistą, chorvedį. V. Verikaitis buvo choristu ir solistu Toronto operoje, dalyvavo populiariojo radijo valandėlėje „Songs of my People“. Nuo 1953 metų dainavęs per Kanados CBC radijo programą „Sunday

Morning Recitals“, į savo repertuarą būtinai įtraukdavo ir lietuviškų dainų, ko, pasak J. Viliūtės, iki tol niekas nesugebėjo padaryti.

Išviviaus muzikinio gyvenimo žinovė J. Viliūtė kalbėjo ir apie V. Verikaitio nuopelnus, išvijoje puoselėjant chorinę veiklą. Jis vadovavo Hamiltono mergaičių chorui „Aidas“, su kuriuo V. Verikaitis koncertavo ne tik Kanadoje, bet ir JAV, Pietų Amerikoje, Europoje. Nuo 1978 metų vadovavo Toronto lietuvių chorui „Aras“. Pasak J. Viliūtės, šio choro repertuaro dainose buvo jaučiamas tolimos, brangios, idealizuotos tėvynės ilgesys. Beje, tai paliudijo, į plokštelę įrašyta ir saleje įdūrinčiais nuskambėjusi, viena tokia šio choro daina. Apie susitikimus su V. Verikaitiu, viešnagę pas jį išpuodžiais pasidalino solistė, Seimo narė Nijolė Ambrazaitytė. Jai įspūdi paliko, akomninis, malonus V. Verikaitio balsas. Iš V. Verikaitio jai dovanotų natų solistė padainavo kelis vokalius kūrinius.

Prisiminimais apie V. Verikaitį taip pat pasidalino solistas Danielius Sadauskas, Ona Valiukevičiūtė ir kt. Jie atliko ir vokalius kūrinius.

Išpuodžiai, galingai skambėjo taip pat Krašto apsaugos ministerijos karininkų Ramovės choro „Aidas“ atliekamos dainos, tokios pačios arba panašios, kurias dainuodavo V. Verikaitio choras „Aras“.

Algimantas A. Naujokaitis

Sol. Vaclovas Verikaitis.

Italijos Kultūros instituto direktorius prof. Ostelio Remi (kairėje) ir italų mokslininkas-baltistas prof. Guido Micheli. Nuotr. Audroniaus G. Žygavičiaus

Prof. dr. Justino Pikūno pagerbtuvės

Sausio 30 d. Dievo Apvaizdos parapijos centre, Southfield, Michigan, susirinko arti dvių šimtų prof. dr. Justino Pikūno draugų bei bičiulių. Šv. Mišias aukoję buvę parapijos klebonas kun. Viktoras Kriščiūnėvičius ir dabartinis klebonas kun. Aloyzas Volskis. Pastarasis suakutinininkui įteikė popiežiaus Jono Pauliaus II suteiktą ypatingą Apaštalinį palaiminimą profesorius 80-ties metų amžiaus sukakties proga. Pranas Zaranka ir jo sudarytas kolektyvas giedoję progai pritaikytas giesmes.

Programai gyvai vadovavo ir iš suakutinininko raštų ištraukę skaitė populiarioji aktorė Virginija Kochanskytė, i pagerbimą specialiai atvykęs iš Lietuvos. Patioje pradžioje rengėjų vardu Birutė Bublėnė ir Romualdas Kriaučiūnas profesorius apjuosė dviem, Lietuvoje išauštomis, juostomis. Pirmoji — jo 50-ties metų akademinio darbo proga, antroji — jo 80-ties gimtadienio proga.

Programoje apie suakutinininką, kaip psichologą, kalbėjo dr. Romualdas Kriaučiūnas. Pastarasis buvo vienas mokipukų, kuriems studentas Justinas Pikūnas, ruošdamas savo disertaciją Miunchene, 1948-taisiais metais davė psichologinius egzaminus. Pranešime paminėta, kad profesorius mokslinis palikimas susidėjo iš mokymo, kursų dėstymo, vadovavimo tezių bei disertacijų paruošimo ir iš gausaus raštinio palikimo. Čia įeina jo išspausdintos studijos, raštai, straipsniai, priemonės kitiems, ypač akademiniame pasaulyje. Visa tai vainikavo jo stambios ir vertingos knygos. Kai kurios jų susilaukė net papildomų leidimų.

Apie suakutinininką, kaip ateitininką ir visuomenininką, savo gyvais prisiminimais dalinosi dr. Petras Kisieličius, kartu su suakutinininku lankęs Marijampolės gimnaziją. Jau po karo dr. Kisieličius iš suakutinininko perėmė Studentų ateitininkų sąjungos pirmininkavimą, o daug vėliau, jau Amerikoje, iš profesoriaus perėmė Ateitininkų federacijos vado pareigas. Taigi šių iškilų asmenybių gyvenimas, ypač visuomeninėje veikloje, vyko lygiagrečiai ir dažnai kartu. Savo kalboje dr. Kisieličius pabrėžė suakutinininko meilę krikščioniškiems idealams ir lietuviškajam jaunimui.

Profesorius su žmona Regina užaugino ir išmoksino tris vaikus. Vienas jų, Kristina Pikūnaitė, trumpame žodyje pagarbiai prisiminė suakutinininką, kaip šeimos tėvą.

Žodžiu taip pat dar sveikino buvęs Ateitininkų federacijos vadas Juozas Polikaitis. Jis ypač pabrėžė suakutinininko įnašą ateitininkų veikloje.

Birutės Bublėnės meniškai paruoštas sveikinimų albumas, talpinantis apie šimtą raštinėjų sveikinimų, bei medžio drožinys — angelas iš Lietuvos — buvo įteikti pagerbtuvė pabaigoje.

Prie lietuviškomis, austinišmis staltiesėmis padengtų stalų, pasipuošusių raudonų rožių puokštėmis, susirinkusieji, pakėlę šampano taures, sugiedoję net tris linkėjimų versijas: „Valio, valio...“, „Ilgiausių metų“ ir „Happy birthday“. Pagaliau pakviečiamas pats suakutinininkas tarti žodį. Jis padėkojo visiems ir visoms už šio pagerbimo suorganizuojimą. Su entuziazmu teigė, kad žmogaus kūnas sugeba išgyventi arti šimto metų. To gražaus amžiaus visiems ir linkėjo. Jonas Mikulionis savo humoristinėmis eilėmis pabaigė oficialią dalį.

Vyko fotografavimas, pabėdravimas, kavutė ir užkandis. Salėje ant keletos stalų buvo išdėti profesorius mokslinių darbų bei knygų eksponatai. Ant pastovo buvo išstatyti keliasdešimt idomių nuotraukų apimančių suakutinininko bei jo šeimos gyvenimą. Norintieji galėjo gauti autoriaus autografą bei įrašymą jo vėliau išleistoje knygoje *Meilės psichologija*.

Pagerbimo metu iš *Meilės psichologijos* buvo skaitomos ištraukos. Pagarbos ir meilės suakutinininkui vedami, jo pagerbti susirinko gausūs draugų ir bičiulių būrys. Nors lauke pustė sniegas, visiems kartu salėje esant, tikrai jautėsi jaukus draugiškumas.

Romualdas Kriaučiūnas

Kristina Pikūnaitė (kairėje) ir aktorė Virginija Kochanskytė prof. Justino Pikūno suakutinininko puotoje. Nuotr. Gražinos Kriaučiūnienės

Prof. Justinui Pikūnui jo suakutinininko puotoje proga įteikta ypatinga dovana — angelas iš Lietuvos. Iš kairės: Birutė Bublėnė, akt. Virginija Kochanskytė, prof. J. Pikūnas ir dr. Romas Kriaučiūnas. Nuotr. R. Ražauskienės

Sausio 30 d. Detroito buvo pagerbtas prof. dr. Justinas Pikūnas; nuotraukoje jį (viduryje) matome su mokslo draugu Marijampolės gimnazijoje dr. Petru Kisieliu ir ištikimajame gyvenimo palydove, žmona Regina Pikūniene. Nuotr. Jono Urbano

Paroda istorinėse kareivinėse

Kalifornijoje turistų dažnai lankomos San Juan Capistrano misijos kareivinių pastatų nuo sausio 15 iki vasario 20 dienos veikia Mykolas Paškevičiaus paveikslų paroda. Kelis šimtmečius ištvėręs, bostas dabar yra tapęs pastovi „Art For Preservation“ galerija. Čia norima rodyti žymjų dailininkų kūrinius ir iš jų pasirašytų reprodukcijų telkti lėšas žemės drebejimo apgriautai misijos šventovei „The Great Stone Church“. M. Paškevičiaus 36 paveikslai prišidės prie šio projekto.

Ispanų vienuolis tėvas Junipero Sera galutinai įkurdino San Juan Capistrano misiją 1776 m., taigi Amerikos nepriklausomybės paskelbimo metais. Vietovė pasakiška, netoli vandenyno, su daininga kregždžių sugrįžimo švente kovo 18-19 d. Vaziuojant iš Los Angeles 5-uoju greitkelio į San Diego pusę, lengvai pasie-

kiama pusiaukelėj

M. Paškevičiaus parodos rengimu rūpinosi meno kolekcionierius Michael Stanley, verslininkas iš Dana Point. Mazdaug prieš 18 metų, susipažinęs su Paškevičiaus darbais, įsigijo žymią jų dalį: tiek žavesio paskatintas, tiek nujauciantis jų didįjį vertę ateityje. Juk M. Paškevičius yra meno istorijos žengusio Kasimir Malevič mokinys garsoje Vitebsko meno mokykloje. Jau ten ir Amerikoje pasireiškė kaip emocijos veržlios linijos piešėjas — tapytojas iš Dievo malonės, savo paveikluose pasisloves išreikšti vidinį objekto būvį. „Des Ding an sich“. Juo labiau žmogaus patosą.

Artimiausioje susipažinti su dailininko gyvenimu ir kūryba galima, paskaitius Algimanto Kežio redaguotą ir 1994 m. „Galerijos“ išleista puikų albumą. Čia randame kelių sumanių kritikų pasisakymus.

Dabartinėje parodoje matome neramius, kuo tikresnio įprasminimo ieškančius, brūkšnius, santūrų, tačiau panaudojimą, grakštus neišbaigtumo laisvę. Tematiškai — ypatingo išgyvenimo vyksmą. Tai gali būti siautulinga zovada jojantis indėnų karis, dirigentas koncerto apoteozės metu, ar instrumentalistas, giliai įsijautęs į grojamą dalyką. Gali būti ir ramus moterų pokalbis, sėdint drauge, ar indėnų kilni malda... Trijuose ne per seniausiuose tapytuose darbuose pavaizduojama Kristaus kančia veide, be jokios šaltinės atributikos. Tapybinė analizė čia skiriama kančios esmei.

Atsivėlgiant į tą „vidiškumą“, tad ir parodai suteiktas tinkamas pavadinimas — „exploring the inner soul“. 33 kūrinių, priklausantys kolekcionieriui M. Stanley, išskatinti ant sienų, o 3 naujausi, išstatyti ant stovų.

Tie, kurie plastiniame mene, vertina piešimo galią, esu tikras, bus paveikti M. Paškevičiaus meistriskumo. Jei istorinės misijos kareivinių grubios sienos nekenkia šio subtilaus meno rodymui, tai kai kurių paveikslų iškabinimas per aukštai, beveik palubėje, yra nesupratimas. Jau geriau glaustai vieną prie kito, negu aukštokai virš kitų. Juk tai nėra didelio formato freskos, į kurias neretai žiūrima, užvertus galvą.

Pranas Visvydas

Dail. Mykolas Paškevičius savo paveikslų parodoje San Juan Capistrano, Calif.

Prof. J. Pikūno akademines-kūrybinės veiklos 50 m. ir 80 m. amžiaus sukakties pokilyje. Iš kairės: suakutinininko puotoje suakutinininko puotoje, gaudamas angelą iš Lietuvos, įteiktą ypatingą dovana. Nuotr. R. Ražauskienės

Laikas naikina J. S. Bach muzikos kūrinių originalus

Šiais metais, besiruošiant minėti muzikos milžino, kompozitoriaus Johann Sebastian Bach 250 metų mirties sukaktį (mirė 1750 m.), pasigirdo ir nerimą keliantis susirūpinimas.

Kaip žinoma, J. S. Bach yra sukūręs tūkstančius įvairios muzikos veikalų, išskyrus operas. Jo kompozicijos reprezentuoja baroko periodo muzikos viršūnę ir pabaigą. Susirūpinimą kelia jo muzikos kūrinių originalai, kuriuos, kad ir palengva, bet negailestingai naikina laikas. Sakoma, jog tokie dideli J. S. Bach veikalai, kaip „Christmas Oratorio“, St. Matthew Passion“ ir „Mass in B“ jau tiek apirę, kad juose yra vietų, kurias sunku beįskaityti. Nemažai skylių, bei įtrūkimų yra ir kituose jo kūriniuose.

Jau pavykę išaiškinti J. S. Bach rankraščių gedimo priežastis. Tai rašalas, kurį Bach naudojo. Tas rašalas buvęs pagamintas iš „gum arabic“, geležies rūdos ir vandens ar vyno. Rašale esančios rūgštys greitina gedimą, o geležies rūda palengvina oksidaciją, nuo kurios popierius ima ruduoti.

Tos patios problemos neišvengė ir visi kiti kompozitoriai, kurie 18 amžiuje gyveno ir kūrė šiaurinėje bei centrinėje Vokietijos dalyje. Ta problema nepalietė tik Wolfgang Amadeus Mozart ir Franz Joseph Haydn kūrinių. Mat, jie naudojo geresnį, Italijoje pagamintą, popierių ir skirtingą rašalą.

J. S. Bach.

Apie 80 procentų J. S. Bach veikalų originalai yra saugomi bibliotekose seife Berlyne, Vokietijoje. Kad tuos originalus apsaugotų nuo tolimesnio gedimo, reikės atlikti daug kainuojantį konservavimo (ne restauravimo) darbą. Pagal tos bibliotekos muzikos skyriaus vedėją Helmut Hell apskaičiavimą, tai kainuosią tarp 4 ir 10 milijonų dolerių. „Nors atrodo, kad tai labai daug pinigų, tačiau nereikia pamiršti, kad visas J. S. Bach muzikos originalų rinkinys vertas šimtus milijonų“, — sako H. Hell. Tikimasi surasti, kas supras šį be galo svarbų reikalą ir padės išgelbėti J. S. Bach rankraščius nuo visiško išnykimo.

Bibliotekos restauravimo ir konservavimo departamento vedėjas Harmut Bohrenz tvirtina, jog iš bibliotekoje saugomų J. S. Bach muzikos originalų, nuo 1,000 iki 1,500 lapų gedimas tiek toli pažengęs, kad reikalauja neatidėliojant juos gelbėti.

Kadangi J. S. Bach buvo vargonininkas, todėl ir didelė dalis jo kūrybos skirta vargonams. Įdomu pastebėti, kad 1985 m. minint J. S. Bach 300 m. gimimo sukaktį (gimė 1685 m.), Tuscan, Arizona, St. Michael bažnyčios vargonininkas, vargonų solistas, anksčiau gyvenęs New York'e, Albinas Prižgintas buvo pasiryžęs visus J. S. Bach vargonams, sukurtus veikalus atlikti. Koncertų ciklą pradėjęs rugsėjo mėnesį, žinant, kad tų veikalų yra šimtai, juos užbaigti tikėjosi 1987 metais.

J. S. Bach daugybę veikalų sukūrė ir orkestrams, ir klavišiniais instrumentais. Iš klavišinių (klavesinui, fortepijonui) sukurtų veikalų ypač žymus „Das Wohltemperierte Clavier“. Tas didelis veikalas susideda iš 48 preludijų ir fugų — po dvi kiekvienai majorinei ir minorinei tonacijai. 1987 m. nustebino M. K. Čiurlionio menų gimnazijos, dabar Curtis muzikos institute, Philadelphia, PA., studijuojantis pianistas Andrius Žilabys, atlikęs jų mazdaug pusę.

Kitas nemažiau žymus veikalas „Goldberg Variation“, parašytas harpsikordui (instrumentas, panašus į fortepijoną, skirtumas toks, kad, juo grojant, stygos užgaunamos ne klavišais, o panašiai kaip arfa — pirštais). Tas veikalas susideda iš 30 variacijų, parašytų pagal vieną temą.

Be abejo, Johann Sebastian Bach 250-ta mirties sukaktis bus prisiminta visame pasaulyje. Tą sukaktį ypač iškilmingai rengiasi paminėti Vokietija. Nenuostabu, juk jis jos sūnus. Ateinančią vasarą Leipzige įvyks tarptautinis J. S. Bach festivalis. Jo paruošimas kainuosią apie 4 milijonus dolerių.

P. Palys

Leidiniai

Šaunios asmenybės atminimui

Vytautas A. Jonynas

Poeto, vertėjo, ir teatro kūrėjo Jurgio Blekaitio nuovoka ir įžvalgumas literatūrinėje kritikoje yra seniai visų pripažinti. Nebūtinai tačiau visų vienodai įžiūrimas kitas jo kritikos požymis. Būtent, jo meistrištos biografijos žanre. Sudėtingame, reiklame, pavojingame platus apsiškaitymo, saiko pagarbos ir emocinio susitvardymo.

Visus tuos įgūdžius Blekaitis yra išsiugdęs pamažu, nesisteminiai ir pasigerėtinai natūraliai. Mat, kaip retą kurį mūsų rašto žmogų jį valdo savotiškas kategorinis imperatyvas: prierašumas buvusiems savo mokytojams ir žmonėms, padėjusiems jam bėsti bei tobulėti. Ar tai būtų prof. Balys Sruoga, ar teatro inovatorius Alg. Jakševičius, ar draugai poetai — Henrikas Radauskas ir Alfonsas Nyka-Niliūnas, Blekaitis nesiliauja jais domėjis ir grįžta prie jų biografinių eskizų kaskart, kai atsiranda naujesnės informacijos.

Bene įspūdingiausia šio proceso pavyzdį galėjo patirti *Metmenų* skaitytojai, kai, pradėdami 54-tąjį (1988) to žurnalo numerį, ėmė rodytis jo skiltyje nauja serija Blekaitio tekstų apie Nepriklausomybės dešimtmečių Lietuvos teatro vingius. Nesunku buvo atspėti, kad straipsniais bus siekiama papildyti, dar 1953 metais pasirodžiusią *Aiduose*, autoriaus apybraižą, pavadintą „Lietuvos teatro problemos“ ir ta pačia proga bus prisimintas Blekaitio mokytojas bei asmeninis draugas Algirdas Jakševičius.

Nepaisant šiek tiek pagerėjusių bendravimo su Lietuva galimybių, nepaisant kad, Alg. Samulionio dėka, Blekaitiui pavyko gauti savo diplominio darbo apie Alg. Jakševičių nuorašą, tariamai nesudėtinga šių eskizinių straipsnių ruošą pareikalavo keleto metų ir tik pernai (1999) tie tekstai buvo išlaisvinti iš *Metmenų* žurnalo pinūčių ir sutelkti atskiran leidiniui, pavadintam: *Algirdas Jakševičius-teatro poetas*. Išoriniai tikrai neišvaizdžiam. Kišeninio formato ir nepadoriai, smulkaus „mini-mini“ petito šriftu.

Vidinio turinio atžvilgiu, Blekaitio knygelė, žinoma, visai kas kita. Jai apibūdinti tekstu imtis termino: „Tour de force“, kadangi tai kažkas neįprasta, grakštaus, savita bei šventiška, kad absoliučiai tinka *Įveikos* terminas.

Kaip aiškiai rodo veikalo pavadinimas, *Algirdas Jakševičius-teatro poetas* laikytinas biografija. Bet faktiškai tai yra istorinė apybraiža, gerokai persmelkta autobiografinio elemento. Suderint tuos dėmenis tarpusavyje buvo lengvas uždavinys, bet aktyvaus, kad Blekaitis tas kliūtis sėkmingai įveikia. Kas mažiau metas į akis, tai kaip apskritai jįsai mažai sau leidžia nukrypti nuo temos. Susiduriama su savotišku paradoksu. Asmeninė Blekaitio kaip aršaus verbuotojo Akademinių teatro studijų, patirtis igalina jį atkurti pažymėtinais autentiškai ir pagaviai tos apsišaukėlių teatro inovatorių grupės sindromus. Visus repleksus, skatinančius juos susidraugauti tarpusavyje, baigėsis dezerterais, pliaukšti apie bėsimą tautinį teatrą, per pusmetį pakilusį nuo „padlagos“, ir t.t. Nelaimei, Blekaitio plunksna sukelia iliuziją, tarytum tie jaunuoliai/jaunuolės, patekę magų Jakševičiaus-Br. Lukošiaus nagus, ir dar veikiami Teatro seminaro veteranų, būtų gyvenę kažin kaip atokiai nuo pasaulio triukšmo. Pradėję bet kokį sąlytį su gyvenamąja tikrove. Ar ta tikrove laikytume Ispanijos pilietinį karą, ar lenkų ultimatumą, ar kitus politinius įvykius, sukrėtusius tada vargšę Europą. Užominių jįs Blekaitio knygoje nėra, nors kiekvienam aišku, kad sodresnė istorinio fono tapybą būtų knygai tikrai nepakenkusi.

Nemažiau nelauktas, ir dar nepadoresnis, yra Blekaitio apriorinis kinematografinis — mūsų visų Auklėtojos ir Taurintijos — vaidmens ignoravimas. Niekur knygoje nėra nė pusės žodžio apie dvasinių akiračių plėtrą, kurią vykdė filmai, pradėdami Charlie Chaplin, neužmirštamaisiais karvabėniais, ir baigiant lenkų kinematografijos šedevrais a la „Ordinatas Micharuskas“. O juk kino salė, ne keltur, mokėmės visų rimtų dalykų, kaip flirto plonybių, kultūringo elgesio ir vaidybinių stiliaus atpažinimo. Tas autorius neapsižūrėjimas yra juo skandalingesnis, kad jis pažymi Blekaitio nepagarbą savajam jaunystės Aš. Kaip bevelgtum, juk jis autentiškas Kauno šaligatvio vaikas, „aušros“, smalsus, pilnas staigų susizavėjimų ir nemaziau staigų nusivylimų. Padaras, kurio fantazija pasileidžia suoliuoti visomis kryptimis ir kuri sergti nuo kvailių autoironijos (savišaipos) dovanos. Štai kur glodi jo knygos trauka ir jėga. Štai, kas igalina jį sukurti tokią savo mentorius aptartį, kad po ja pasirašys kiekvienas, pažinojęs Jakševičių 1930 metų dešimtmetyje.

„Nenoriu leisti į apibendrinimus, koks yra tas tikrasis lietuvių būdas, bet žinau, ir visada tai jaučiau: puikus, tokio lietuvių pavyzdys yra Algirdas Jakševičius — jis buvo taurus, tiesus, doras žmogus, nepaprastai darbūtas, perfekcionistas visuose savo darbuose, nenusilenkiantis kliūtim, valingai ir atkakliai siekias

Jurgis Blekaitis.

užbrėžtų tikslų. Niekad negirdėjau jo giriantis; buvo paprastas ir kuklus, nors sau ir savo menui kėlė itin didelius reikalavimus. Asmeniškų jausmų niekada nedemonstravo, mokojo valdytis ir užsigaves ar užsirusčius, veikiau užsisleisdavo savy negu audringai prasisverždavo. Su mumis, savo mokiniams, jis buvo reiklus, bet visada taktiškas, draugiškas ir šiltas. Turėjo puikų humoro jausmą, kuris ypatingai išsisklaidavo žaviuose ekspromtuose. Jo vaidyboje ir režisūroje ypač matėsi dailininkas-skulptorius, jautrus formai, lyrinės prigimties, labiau romantikas, negu realistas. Gal teisingiau būtų pasakyti — ne esamas lietuvis, bet įsivaizduojamas lietuvis. Jei ne per didelis pasitikėjimas žmonėmis ir optimizmas, sunkiai rašiau jame kokių ydų“ (p.191).

Ne kažin kiek turim savo raštijos žmonių ir vykusiai parašytų biografijų, gal dar mažiau tos rūšies veikalo apie iškilusius mūsų scenos mečininkus, tad Blekaitio sukuriamas Jakševičiaus portretas yra tikrai nemažas laimėjimas mūsų grožinėje raštijoje. Paradoksalu, neįtikėtina ir nelaukta nėra, tačiau jis vieninteliu bandymu įamžina mūsų literatūron aktorius atvaizdą. Panaši svaja buvo, pasirodo, sugundžiusi ir kitą autorių — Laimoną Tapiną, parašytą apybraižą *Medyje anglas verčia*, kurio paskirtimi buvo pavaizduoti aktorius Bronius Babkauskas „gyvenimo ir kūrybos kroniką“ („Vaga“, 1991).

Panašumai tarp abiejų knygų, žinia, atsitiktiniai, bet įdomūs. Pradinė situacija beveik ta pati. Babkauskiuką suvilioja scenos pakylon skelbimėlis apie steigiamą Kaune, Juozo Miltinio iniciatyva, Darbo rūmų teatrą. Sumanymas, ką besakytum, grandiozinis; kuriama dramos studija su visų pagalbinių personalu: bus kalbama apie literatūrą, teatrą, psichologiją. Aktorė Oskinaite mokyse sceninio judesio. Sležas — lietuvių kalbos; solistė Kaupaitė — balso patalymo, žurnalistas J. Keliuotis — filosofijos ir meno istorijos“ (p.22).

Babkauskas susigundo, perėmė sėkmingai visus patikrinimus, persikelia Panevėžin ir net kurį laiką triumfuoja scenoje, sukleidamas neaiškų, savo „Guru“ pavyduliavimą... Kol atsisveria prieš jį pastokdėlystės klaiduma, ir paralyžuoja jį baimė:

„O juk išvarė per tuos metus, išvarė Miltinis ne vienas, kuriam pristigo gabumų ar paklusnumo. Todėl žinojo Jakševičius gerbėjas, iš esmės prisidėjęs prie jo vidinės krizės paastėjimo ir tuo pačiu prie dvasinio gniuždymo. O buvo taip. Veikiamas vadinaimo „burn out“, Jakševičius buvo reikalingas tvirtos draugų paramos. Jų vietą tačiau

kaip kultūringo, atlaidaus geltonsnapiams Jakševičiaus darbo metodai skyrėsi nuo senojo raugo mušto tradicijų, praktikuojamų provincijos saviveiklų. Vargu, ar Blekaitiui buvo kada tekę susidurti su tais aktorinio gyvenimo juoduliais. Visų pirma su paranoja. Bet kaip tik todėl, ar nėra jo versija apie slapto mūsų teatro aspiracijas pernelyg teoretinė, abstrakti? Visi tie jakševičiškai ieškojami išraiškingesnio, stilizuotesnio vaidybinio stiliaus, dvasingumo spektaklyje, tautiškos dvasios atšvaitų, galėjo, kas be ko, jaudinti vieną kitą jaunuolį, bet sunku tikėti, kad tie siejojimais būtų veikę daugumą kolektyvo narių. Nejaug Blekaitis užgaisto darbo liaudies ryšytį išlikti tamsia ir juoda?

Man regis, kad taip, bet tik iš dalies. Vėl tenka prisiminti, kaip baigėmisi Blekaitis nukrypti nuo temos, pasimesti kasdienybės aprašų apsakymuose, jūo labiau, kad jo palietė trūksta vieno, bet būtino, dažo-cinismo. Bet nors jis sergėtiesių šių pavojų, nevalia būtų teigti, kad jo knygoje nėra nuorodų į patologišką atmosferą, tolydžio didėjančią Vilniaus teatro užklusius ir skatinusią Jakševičiaus vidinės krizės plėtrą. Ne vien Blekaitis nenutylė pastovios denigravimo akcijos, kurią Juchnevičius bandė visai menkinti Jakševičiaus autoritetą kolegų/kolegių tarpe, jįsai cituoja paraidžiui savo sankirtas su Vilniaus teatro meno vadovu, kuriu metu tasai praplyšęs isterikon, klykdavo, jog Jakševičius esąs laikomas teatre vien dėl jo žmonos Mironaitės, o šiaip esąs grabas grabiausias...

Kas nuostabu Blekaitio versijoje, tai ne kiek nesumazėjanti autoriaus pastanga išlikti objektyviu Juchnevičiaus adresu. Nepaisant didmatraliai priešingų estetinių sampratų, Blekaitis niekur nebando užginti Juchnevičių išskirtinio talento bei sugebėjimų organizaciniam darbe. Jis pripažįsta, kad Romukas nemažai pramokęs Maskvoje biomechanikos dalykų, praverčiančių aktoriui kuriant vaidmenį.

Užuot operavęs kontrastais, Blekaitis tapo atsargiais po-
tepiams savo mokytojo portretą, naudodamasis pažinėjusiu jį žmonių liudijimais, sumaniai pasinaudodamas gyvenimo pabaigoje pateiktomis Mironaitės ir Juchnevičių teiginiais. Taip pat nepabūsta jis kartais skaitytoją stumtelėti pavojingų prielaidų link. Tokia skaudžia atodanga norisi laikyti Blekaitio įtarimą, jog prof. Balys Sruoga, ilgametis Jakševičiaus gerbėjas, iš esmės prisidėjęs prie jo vidinės krizės paastėjimo ir tuo pačiu prie dvasinio gniuždymo. O buvo taip. Veikiamas vadinaimo „burn out“, Jakševičius buvo reikalingas tvirtos draugų paramos. Jų vietą tačiau

užėmė suizlėje Studijos komсомolcai ir komсомolcės, ragindami jį statyti (dar gyvenom paskutinius Lietuvos saulelydžio mėnesius, kai prasidėjo repetitijos) sovietinio rašalio Korneičuko niekalą — *Platoną Krefetą*. Užuot atskleidęs Jakševičiui tamsias būsinių nomenklaturininkų užmatas, Sruoga prikalbėjęs Jakševičių tą pjesę priimti, Netgi pasiūlęs ją perkrikštyti į *Gyvenimo statymą*.

Blekaitis netvirtina, bet prisimenant tą laikmetį šis, iki tol tvirtai savo pažiūrose, mečininko nuolaidžiavimas rodo prasidedantios kapituliacijos pradžia. Nuo tada Jakševičius leidžiasi vis labiau manipuliuojamas. Vilnietis J. Kanopka, prikalbina jį statyti savo saviveiklinę rašlavą — *Judą, Iškarįotą ir Replęse*. Vaidilos teatro aktoriams prisiemano terlentis su kažkokio Belocerkovskio veikalu *Gyvenimas šaukia* ir Jakševičius ateina jiems talkon. Nekitaip, kad tai dvasinis bankrotas, skaudus skaitytoji, bet Blekaitis nebando praleist tų dalykų negirdomis ir jam priklauso skaitytojų padėka.

Algirdas Jakševičius-teatro poetas nėra banaliu, žinomų faktų pergromulavimas. Atkurdamas tolimos praeities vizijas, Blekaitis plunksna atidengia nemažą kiekį nelauktų dalykų: visų pirma, kaip nepatvari nepatikima, išranki yra aktorius atmintis. Blekaitis, kaip buvusio spektaklio dalyvio, troškimas buvo išsilaikyti *Marko milijonų* dalyvių tarpe ką reikėd jiems pati mintis parodyti Kauno scenoje tokio masto ir sudėtingumo veiklą. Kokia staigmena buvo Blekaitiui patirti, kad faktiškai tie aktoriai prisiminė vien savo vargus iš kalti rolę, spektaklio šventadieniškumas, naujoviškumas mitiškoji potektė, ir panašūs dalykai jiems buvę „dangiais migdolais“. Ne daugiau.

Skandžiausia Blekaitio patirtis buvo Henriko Kacinskio prisipažinimas, kad jis, kurdamas Kublajaus vaidmenį *Marko milijonuose*, „dirbs su vaidmeniu, kaip visada“, kad vaidmuo iš jo nepareikalavęs išskirtines dvasines suteiktis. Tuo tarpu Blekaitiui, kaip kai kuriems spektaklio žinovams, buvo susidarius įspūdis, kad scenoje su princese Kukacine, Kacinskis pralenkęs save, kad ta scena buvo vis kažkuo iki tol neregėtu Kauno teatre.

Daugeliui atrodo, kad Blekaitio pastanga reabilituoti *Marko milijonų* spektaklį buvusių liudininkų pasakojimais ar netgi spaudos ištraukų pagalba yra beviltiškas — ar reikimas. Katin, ar tokie prikelimai iš mirusių galimi, net ir turint videojuostas, o ką kalbėti apie padikus prisiminimą. Bet autoriaus surinkta — informacija įspūdinga savo įvairove.

Kaip minėjom, Blekaitis rūpestingai saugosi nenukrypti nuo temos, bet vieną vietą prasizengia tai nuostatai, ir skaitytojas jam už tai dėkingas. Pasirodo, kad jam pavyko po ilgų metų išvysti New Yorko Lincoln centro scenoje *Marko milijonai* statomas žymaus amerikiečio režisieriaus Jose Aminteo. Iš jo pasakojimo aišku, kad jis parėjo iš spektaklio, kaip pamaštas. Tai buvus tikra Jakševičiaus spektaklio parodija. Kaip tame Ant. Gustaikiui priedainyje: „Absočiūčiai tobulai, viaskas ejo atbulai“. Kublajaus ir Kukacinos vaidmenys buvę nureikšminti, tuo tarpu scenoje aktorius blizgėjęs Markas Polas,

kaip tipingas, veržlus, nieko nepaisančios, kanibališkos, pergalingo kapitalizmo atstovas. Pritrenktas tokio interpretavimo, Blekaitis rašo:

„Pamatęs šį jų profesionaliai švarų, techniškai, tačiau bešielį, kaip Markas Polas, vaidinimą, aš ėmiau tikėti, jog mes Kaune turėjom puikų spektaklį — nutviekstą minties, grožio, širdies ir dvasios“ (p.244).

Šimtaprocentiniai pritariu jo nuosprendžiui, nes ir man *Marko milijonai*, kuriuos mačiau bene 1938 metais, buvo nemaža atodanga. Tačiau nepilna, nes tik dabar, šimtmečio gale, viena knygelė atvėrė man mūsų Europen-triškos pasaulėvokos ribotumą ir gėdą. Išskirtinai įdomioji savo knygoje *The Chan's Great Continent: China in Western Mind* (N.Y. Norton, 1998) Jonathan D. Spence mėgaujasi, išsklaidomas visas nesąmonės, prietaras ir pramanus, temdžiusius baltosios rasės smegenines šimtmečių šimtmečiais. Ją skaitant, sunku susilaikyti nuo juoko. Ne vien, pasirodo, Markas Polas niekad nebuvo įkėlęs kojos Kinijon, bet šimtai tariamųjų dokumentų buvo falsifikatai; pridengiant savo paties krašto santvarkos parodiją.

Prasitarėdamas apie O'Neill *Marko milijonus*, prof. Jonathan D. Spence pripažįsta, kad anksčiau toji pjesė buvusi Amerikoje populiari ir netgi atvėrus nebanalų autoriaus požiūrį į mongolų-kiniečių imperiją. Vis tik, jo nuomone, tai buvusi didaktinė pjesė ir, kai tokia tvoskianti nūnai atgyvena, ar netgi melodramos priekvapiu. Profesorius leidžia spėlioti, kad amerikietį žinovą galėjo teigiamai veikti pjesės sąranga, paremta smagia egzotiškų scenelių kaita, visai kaip filmuose.

Visa tai perteikti Valstybiniame teatre, neturintiam net sukamos scenos, buvo neįmanoma ir nenuostabu, kad kritikai neturėdami, ką sakyti, suversdavo visą kalnę kompozicijos palaidumui ir statiškumui. Kaip bebūtų, Blekaitis analizuoja tą tariamą spektaklio fiasko įžvalgiai ir nenuobodžiai. Jo teigimu, premijos nešėmė nepalaužusi Jakševičiaus pasiryžimo statyti V. Krėvės *Škirgailę* ir režisiorinis egzempliorius buvęs pasigėrėtinai detalus. Bet gausėjantys, įvairiais keliais pasiekiantis Jakševičiaus ausis užuominos, kad meno vadovas Vilniaus teatre niekada neleistų jam demonstruoti savo neįmanomo režisūro, pakirtę jo ambicijas.

Leidinio *Algirdas Jakševičius-teatro poetas*, savininko laukia maža, „bet maloni staigmena. Užuot pasitenkinę, kaip įprasta, biografinių žinių, pasisavintų iš žinyrų bei enciklopedijų žiupnelių, šiuokart leidėjai nusprendę palydėti Blekaitio tekstą išsamia ir turininga prof. Broniaus Vaškelio apybraiža, pavadinta: „Jurgis Blekaitis-režisierius ir poetas“. Straipsnis ilgokas ir ne iš karto suprantama jo atsiradimo istorija. Faktiškai logikos nemažai: tuo priedu patvirtinama, jog mūsų teatro tradicijose esama nuoseklumo ir tęstinumo.

Tiesa buvo toks tragiškas metas Lietuvoje, kada visiems vaidenos, jog Borisas Dauguvietis bus, parafrazuojant Nerį, atkliuvis „visiems laikams“. Laimė Sruoga, draugo Baltrušaitio padedamas, pasikvietia Kaunan Andrių Olekš-Zilinską. Tasai po neužmiršamo scenoje šebuko — *Sarūno* išsiugdo naują aktorius kartą, Jaunujų teatrą, kurio

pirmose eilėse sušvinta Romualdo Juchnevičiaus ir Algirdo Jakševičiaus talentai. Pastarasis savo ruožtu išsuaugina savųjų meninių tiesų tęsėją ir vykdytoją — Jurgį Blekaitį, kaip paskutinį estafetės bėgiką.

Savo sąranga ir stilium prof. Vaškelio tekstas nesikerta su Blekaitio tekstu. Jis paruoštas rūpestingai, aprūpintas bibliografinėmis nuorodomis, kartais į asmeninius archyvus; žodžiu, tvirtas, universitetinio lygio.

Atrodytų, kad mums, išeiviams, didžiama Blekaitio nuveiktų darbų yra žinoma ir tokiame atskaitiniame pranešime neprivaletų atsirast jokių staigmenų. Pasirodo ne visai taip. Kas, pavyzdžiui, begali prisiminti, kad Blekaitis statytoji Skėmos patriotiškoji *Zivile* (praėjusi visai korektiškai Montrealyje), buvo pasitiktą Čikagoj nelauktu ir stulbinančiu antagonizmu. Ji buvus kaltinama nihilizmu, budizmu, (sic!) ir laisvamanybe. Kas gali prisiminti, kad vienu metu Blekaitis buvo susigundęs ištikti (kartu su Skėma ir A. J. ansku) New Yorko rusų teatrą, žinoma, bematant susidėjusiuvių populių, kad išsiginys savo genties.

Kas be ko, stambi šių biografinių faktų dalis pažįstama skaitytojų iš Blekaitio autobiografijos, kurią jis buvo įteikęs kolektyviniam savadui *Egzodo rašytojai*. Tam, pasak poeto S. Parulskio, „nereikalingiausias lietuviškam leidiniui“. Bet prof. Br. Vaškelio atliktoji žinių sankaupa yra nepalyginamai gausesnė ir įspūdingesnė. Ją skaitant, apima nuostaba, kokio tai būtų teatre pasisventelio. Kokio kūrinyngos scenos entuziasto. Juo labiau, kad jo sukurto spektaklių sąrašas nematyti jokio nuolaidžiavimo publikos skoniui. Jokių nuvalkiotų komedijelių a la „Paskutinis skambutis“, padedanti žiūrovams virškinti.

Prof. Br. Vaškelio straipsnis užsklendžiamas J. Blekaitio poezijos aptartim. Tai pagirtinas gestas ir faktiškai senokai lauktas, kadangi ne vien Blekaitio lyrika buvo pasitiktą nesvetingai, jai teko būti apdrabstytai purvais ir ciniškom patyčiom. Br. Vaškelis nepasinaudoja interpretacija, kurią pateikia K. Bradūnas kapituliame veikale *Lietuvių egzodo literatūra, 1945-1990*, bet jo mintys panašios. Jis nusištebi visuomenės atšiaurumui, neįžūri joje jokių epigonizmo žymy ir pripažįsta jai formos rafinuotumą, toldinį laisvėjimą iš pernelyg intelektualinės metaforikos.

Nežinia kieno iniciatyva pateko leidinio pradžion Blekaitio eileraštis „Prarastasis rojus“. Jisai tikrai vietoj. Bodingu poetui motyvu yra stebėtinai kūrinyngos ekstazės alepinija (ar tai būtų teatre, ar galinėjantis su žodžiu), situacijom, kada „ant rankų prašos gimę žodžiai“. Iš kitos pusės, eileraštyje pasiepiamas, ironizuojamas momentas, su kuriuo tikriausiai susiduria kiekvienas kūrėjas. Būtent, nepaisant menininko pastangų suteikti auditorijai dvasinio peno, toji elgiais snobiškai. Netgi išgyvenusi estetinį pasigerėjimą, ji bambteli po nosim pastabą: „tai buvo, rodos, Jean-Philippe Rameau“. Kaip alizija į Blekaitio lyrikos patistikimą, ji tikrai samojinga ir iškalbi.

Jurgis Blekaitis, *Algirdas Jakševičius-teatro poetas*. Iš Lietuvos teatro praeities. Vilnius, Lietuvos literatūros ir tautosakos institutas. 1999, 324 psl.